

Göç, Kültürleşme ve Uyum

Migration, Acculturation and Adaptation

Sezel Saygın, Derya Hasta

Öz

Göç alan çok uluslu ülkelerde, azınlık ve ana akım topluma üye bireylerin beraber yaşamalarını ve birbirlerine uyum sağlamalarını kolaylaştıracak yöntemler kullanmaları gerekmektedir. Bu insanların bir arada yaşamayı ve birbirlerine uyum sağlamayı öğrenirken geçtikleri değişimlerin kültürleşme başlığı altında incelendiği görülmektedir. Bu makalenin amacı, okuru psikoloji alanında yapılan göç çalışmalarının öne çıkan değişkenlerinden olan kültürleşme ve uyum değişkenleri hakkında bilgilendirmektir. Bu amaçla ilk olarak kültürleşme, kültürleşme modelleri ve Berry'nin kültürleşme yönelimlerinden söz edilmiş, ardından Berry'nin kültürleşme yönelimlerine getirilen eleştirilere değinilerek, sosyokültürel uyum ve psikolojik uyum değişkenleri ve kültürleşmeyi ve uyum sürecini etkileyen etmenler ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: Göç, kültürleşme, psikolojik uyum, sosyokültürel uyum.

Abstract

In multinational countries that receive migration, minority and mainstream collective members need to use methods that facilitate living together and making them fit together. The changes of these individuals through the learning process of adaptation are studied under the heading of acculturation. The aim of this article is to inform the reader on acculturation and adaptation which are the prominent variables of migration studies in psychology. The article starts with acculturation, acculturation models and acculturation strategies of Berry, and followed by the critics to Berry's acculturation strategies, sociocultural and psychological adaptation. Lastly, the factors influencing the acculturation and adaptation processes are elaborated.

Key words: Migration, acculturation, psychological adaptation, sociocultural adaptation.

TEKNOLOJİK gelişmelerle birlikte insanların gereksinimlerinin, çalışma alanlarının ve ulaşım olanaklarının artması çok ulusluluğu ve çok kültürlülüğü beraberinde getirmiştir. Bunun bir sonucu olarak, hemen hemen bütün toplumlar tek kültür, tek dil ve tek kimliğe bağlı yapılarını sürdüremez hale gelmiştir (Berry 2009). Berry, bu durumun insanların çeşitli nedenlerle kendi vatanlarından ayrılmak zorunda kalmalarıyla, diğer bir deyişle göç etmeleriyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ona göre, insanların başka ülkelere gitme nedenleri arasında sığınma, savaştan kaçma, çalışma, eğitim ve turizmin yanında çağımızdaki küreselleşmenin bir sonucu olan uluslararası ticaret ve siyasal ilişkilerden de söz edilebilir. Berry'nin (2009) belirttiği bütün bu etmenlerle birlikte her geçen gün daha çok insan göç deneyimi yaşar hale gelmiş, bu durum ise farklı etnik kökenlerden insan topluluklarını bir arada barındıran çok uluslu ülkelerin sayısındaki artışı beraberinde getirmiştir. Göç alan çok uluslu ülkelerde, insanların beraber yaşama-

larını ve birbirlerine uyum sağlamalarını kolaylaştıracak yöntemler kullanmaları gerekmektedir (Berry ve ark. 2006). Berry ve arkadaşlarına (2006) göre, insanlar beraber yaşamayı ve birbirlerine uyum sağlamayı öğrenirken “kültürleşme” (*acculturation*) adı verilen bir süreç gerçekleşmektedir.

Bu makalenin amacı, son zamanlarda dünyanın ve Türkiye'nin gündeminden düşmeyen göç olgusu kapsamında yapılan psikoloji araştırmalarının öne çıkan değişkenlerinden olan kültürleşme ve onunla yakından ilişkili olan uyum değişkenlerini gözden geçirmektedir. Böylece, okuru söz konusu değişkenler ve onların ilişkili olduğu etmenler konusunda kısmen de olsa bilgilendirmek hedeflenmektedir. Bu sayede, göç eden bireylerin sağlıklı bir kültürleşme sürecinden geçmeleri ve ana akım toplumla uyum içinde yaşamalarını sağlamak adına yapılacak düzenlemelerde yararlanılabilecek bazı ipuçlarına ulaşılabileceği tahmin edilmektedir. Makalede ilk olarak kültürleşme ve kültürleşme modellerinden söz edilmektedir. Bunları Berry'in kültürleşme yönelimleri ve bu yönelimlere getirilen eleştiriler izlemektedir. Ardından, uyum başlığı altında sosyokültürel uyum ve psikolojik uyum değişkenlerinden bahsedilmekte, son olarak ise kültürleşmeyi ve uyumu etkileyen etmenlere ve bazı önerilere yer verilmektedir.

Kültürleşme

Kültürleşme ve gruplar arası ilişkilerle ilgilenen araştırmacılar, hem göç edenleri hem de göç alan ülkelerdeki ana akım toplumları etkileyen iki temel konuya dikkat çekmişlerdir. Bu konulardan biri grup özelliklerinin devam ettirilmesiyle ilgiliyken, diğeri gruplar arasındaki etkileşim ve iletişime ilgilidir (Berry 1997, 2001). Sam (2006), göç nedeniyle bir arada yaşamak zorunda olan farklı kültürlerden insanların kaçınılmaz olarak etkileşim içine girdiklerini ve bu etkileşimin yol açtığı değişimlerin ise kültürleşmeyle neticlendiğini ifade etmektedir. Kültürleşmenin, bu konuda en çok atf alan araştırmacılar tarafından olan Redfield ve arkadaşları (1936) tarafından da benzer şekilde ele alındığı, Flakerud (2007) tarafından ise “bir grubun başka bir grupta etkileşimi sonucu meydana gelen değişim” olarak tanımlandığı görülmektedir.

Kültürleşme sürecinde, aralarında gerçekleştirdikleri karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak hem ana akım toplumun hem de göç etmiş olan azınlık toplumun dilinde, değerlerinde ve davranışlarında değişimler meydana gelmektedir. Bu değişimlere karşın, her iki grubun özlerinde birbirlerinden farklı olmayı sürdürdükleri belirtilmektedir (Flakerud 2007). Kültürleşme süreci her ne kadar hem ana akım toplumu hem de göç etmiş olan azınlık toplumu etkiliyor olsa da araştırma bulguları göç eden bireylerin kültürleşme sürecinden daha çok etkilendikleri yönündedir (Berry 2001, Flakerud 2007, Rohman ve ark. 2008). Kültürel uyum sağlaması gerekenler daha çok göçmen ya da azınlık toplumu üyeleri olduğu için kültürleşme çalışmalarının (Berry 2001, Flakerud 2007, Rohman ve ark. 2008) genellikle bu bireyler üzerine odaklandıkları söylenebilir.

Kültürleşme Modelleri

Kültürleşme sürecini ele alan modeller incelendiğinde iki temel yaklaşımın öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan biri “Tek Boyutlu Kültürleşme Modeli” (*Unidimensional Model of Acculturation*) (Gordon 1964), diğeri ise “İki Boyutlu Kültürleşme Modeli”dir (*Bidimensional Model of Acculturation*) (Berry 1980).

Tek Boyutlu Kültürleşme Modeli 1964 yılında Gordon tarafından geliştirilmiştir. Gordon'a göre, kişi ya kendi kültürüne, etnik kökenine, değerlerine, davranışlarına ve

tutumlarına bağlılığını sürdürmekte ya da kendi kültürel özelliklerinden feragat edip ana akım kültürün özelliklerini benimsemektedir. Tek boyutlu model tek ulus, tek dil, tek kültür ve tek din görüşünü savunmaktadır. Ancak böyle bir ülkenin varlığından söz etmek neredeyse imkânsızdır (Berry 1997, Berry 2006a). Bourhis ve arkadaşlarının (1997) da dikkat çektiği gibi, Gordon'un modeline göre kişinin başarılı bir kültürleşme gerçekleştirmesi için tüm etnik özelliklerinden vazgeçmesi gerekmektedir. Bu nedenle, Bourhis ve arkadaşları (1997) söz konusu modeli asimilasyon olarak değerlendirmişlerdir. Bu model sunduğu iki seçenektan dolayı yetersiz bulunarak eleştirilmiş (ör. Rogler ve ark. 1991), ardından kültürleşmeyi daha kapsamlı ele alan "iki boyutlu kültürleşme modeli" geliştirilmiştir.

İki Boyutlu Kültürleşme Modeli Berry (1970, 1980) tarafından geliştirilmiştir. Tek boyutlu kültürleşme modeli'nin aksine, kültürleşmeyi daha kapsamlı olarak ele alan bu modele göre, azınlık ya da göçmen gruplar ana akım toplumla sosyal anlamda gerekli olan ilişkileri sürdürürken bir yandan da öz kültürlerini veya öz kültürel kimliklerini devam ettirebilmektedirler (Berry 2006a).

Tek boyutlu kültürleşme modelinde yer alan "azınlık toplumun kendi kültürel özellik ve değerlerinden vazgeçip ana akım toplumun kültürel özellik ve değerlerini benimsemesi" durumu iki boyutlu kültürel uyum modelinin boyutlarından yalnızca birine karşılık gelmektedir. Berry (1980), modeliyle hem kültürel azınlık üyelerinin hem de ana akım toplumun kendi kültürel özelliklerini devam ettirebilecekleri bir kültürleşme süreci önermiştir. Dahası, bu modelle birlikte kültürleşmeyi birey, grup ve toplum düzeyinde ele alıp incelemek olanaklı hale gelmiştir (Berry 1990). Berry (1980) modeli ilk geliştirdiğinde, sekiz kültürleşme yönelimi belirlemiştir. Ancak günümüzde bu yönelimlerin sayısının dörde (bütünleşme, ayrılma, asimilasyon ve marjinalite) indiği görülmektedir (Berry 2001).

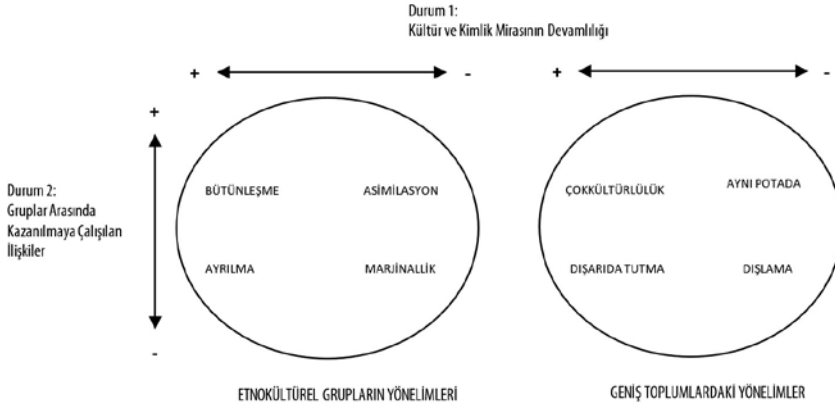
İki boyutlu kültürleşme modeli, tek boyutlu kültürleşme modelinin aksine, hem iki ayrı kültürün kültürel kimliğine sahip bireyleri (bütünleşenleri) hem de hiçbir kültürel kimliğe sahip olmayan bireyleri (marjinalite) içermektedir (Kang 2006). Kang'a (2006) göre bu özelliklerinden dolayı iki boyutlu kültürleşme modeli kültürler arası çalışmalarla ilgilenen araştırmacıların odak noktası haline gelmiştir. Aşağıda, iki boyutlu kültürleşme modeli temelinde, Berry'nin önerdiği kültürleşme yönelimlerinden bahsedilmektedir.

Kültürleşme Yönelimleri

Berry (2001), antropolog ve sosyologların kültürler arası etkileşimi iki ana başlık altında ele aldıklarını belirtmektedir. Bu başlıklardan ilkinin "gruplar arasındaki ilişkinin derecesi ya da grupların birbirleri ile kaynaşması" oluştururken; ikincisini "her grubun kendi kültürünü devam ettirme beyanı" oluşturmaktadır. İlk başlık, iki toplumun farklı düzeylerde de olsa kaynaşabileceğine göndermede bulunmaktadır. İkinci başlık ise her bir toplumun kültürel olarak diğerinden bağımsız olarak varlığını devam ettirmek isteyebileceğine işaret etmektedir. Berry'ye (2001) göre, bu iki olası etkileşim biçimi arasındaki farklılıkların bilinmesi, kültürel ve psikolojik uyumun anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Berry'ye göre ayrıca, gruplar arasındaki karşılıklı etkileşimin güçlü olduğu durumlarda bir kültür diğerine dâhil olurken, her iki toplumun kendine has özellikleri yok olmakta ya da azalmakta ve bunun bir sonucu olarak yeni bir oluşum ortaya çıkmaktadır (Berry 2001).

Daha önce değinildiği gibi, hem ana akım toplumun üyeleri hem de azınlık toplu-

mun üyeleri kültürleşmeyle yüzleşmektedir (Berry 1997, 2006a). Kültürler arası etkileşim ve kültürel devamlılık azınlık toplum açısından incelendiğinde “kültürleşme tutumları” (acculturation attitudes) adını almaktadır (Berry 2001). Kültürleşme tutumlarını belirlemek için göç etmiş olan azınlık grubu üyelerine Güngör’ün (2014) de belirttiği gibi iki soru yöneltilmektedir. Bu sorulardan ilki göç edenlerin kendi kültürlerini devam ettirmeyi ne derece istedikleri yönündedir. Bu soruyla kültürel farklılığın ya da öz kültürel kimliğin devam ettirilmesi/ettirilmemesi (kültürel devamlılık) konusu ele alınmaktadır. İkinci soru ise azınlık toplumun ana akım toplumla ilişki kurmayı ne derece arzula-dığı ile ilgilidir. Bu soru ile farklı iki kültürel grubun kaynaşması/kaynaşmaması (etkileşim ve iletişim) ele alınmaktadır (Berry ve ark. 1989, Berry 1997, 2006a.). Söz konusu iki soruya verilen yanıtlar, hem ana akım toplumun hem de azınlık toplumun kültürleşme yönelimleri konusunda fikir vermektedir (Berry ve ark. 1989, Berry 1997, 2001, 2009). Kişilerin (öz kültürel kimliklerini ve miraslarını devam ettirme arzusuyla) kendi gruplarına ya da (çoğunlukla iletişim kurma ve kaynaşma arzusuyla) ana akım gruba yönelme olasılıkları dikkate alınarak, Şekil 1. ve Şekil 2.’de gösterilen dört kültürleşme yönelimi belirlenmiştir (Berry ve ark. 1989, Berry 2009).

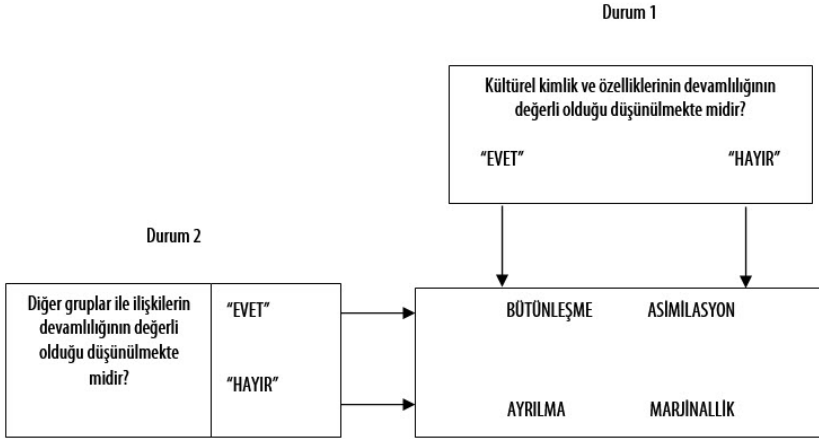

Şekil 1. Etnokültürel gruplarda ve daha büyük toplumlarda kültürleşme yönelimleri.

Berry den (2001) uyarlanmıştır.

Temel olarak hem ana akım toplumlar hem de azınlık toplumlar için dört kültürleşme yöneliminden söz edilmektedir. Ancak göç çalışmaları genellikle göç etmiş olan azınlık gruplarla gerçekleştirildiği için bu çalışmada da azınlık toplumların kültürleşme yönelimleri üzerinde durulmaktadır. Azınlık toplumlar için söz konusu olan kültürleşme yönelimleri asimilasyon (assimilation), ayrılma (separation), bütünleşme (integration) ve marjinalittir (marginalism) (Berry 1997, 2006a, 2009, Schmitz 2001). Asimilasyon, azınlık toplumun kendi kültürünü devam ettirmeyip, ana akım toplumun özelliklerini benimsemesi ve onun gibi olma arzusuna karşılık gelmektedir. Ayrılma, asimilasyonun tam tersi olarak düşünülebilir. Diğer bir ifade ile ayrılma, azınlık toplumun kendi kültürel özelliklerini devam ettirip ana akım toplumla etkileşime girmekten kaçınmasıdır. Bütünleşme, azınlık olan toplumun kendi kültürünü devam ettirenken, bir yandan da ana akım toplumla etkileşimde bulunmasıdır. Bütünleşmede kişiler bir yandan kendi öz

kültürel bütünlüklerini korurken diğer yandan da ana akım toplumun bir parçası olmak isterler ve bu nedenle her iki kültüre ait birçok özelliği benimsemek için uğraş verirler (Berry 2001, Berry ve ark. 2006).

Şekil 2. Kültürleşme Yönelimleri. Berry'den (1994) uyarlanmıştır

Başka bir deyişle, bütünlüşmeyi benimseyen göçmenler hem kendi kültürel kimliklerini hem de ana akım toplumun kültürel kimliğini kabul etmekte, her iki kimliği bütünlüştırmektedirler (Berry ve ark. 2006). Berry (2001), bütünlüşmede karşılıklı uyum ve uzlaşmanın önemine dikkat çekmektedir. Ona göre, bütünlüşmenin gerçekleşebilmesi için hem azınlık hem de ana akım toplumun tüm farklılıklarına karşın bir arada yaşayabilme inancına gerçekten sahip olmaları gerekmektedir. Dahası, azınlık olan toplumun ana akım toplumun temel özelliklerini benimsemesi bütünlüşme sürecini hızlandırırken, benzer şekilde ana akım toplumun azınlık toplumun yararına olacak (onlar için okul veya hastane yaptırmak gibi) düzenlemelerde bulunması da süreci olumlu yönde etkilemektedir.

Azınlık ve ana akım toplumun kendi özelliklerini devam ettirme istekleri bütünlüşmeyle sonuçlanabileceği gibi, tarafların birbirlerinin öz kültürel kimliklerini kabul etmedikleri ya da ana akım toplumun azınlık topluma kucak açmadığı durumlarda ayrılıma da yol açabilmektedir (Berry 2001). Marjinallik ise azınlık toplumu üyelerinin kendilerini ne kendi öz kültürel gruplarıyla ne de ana akım toplumla özdeşleştiremedikleri durumlarda ortaya çıkan kültürleşme yönelimidir (Berry 1997, 2001, 2006a, 2009, Schmitz 2001). Marjinalliğin iki sebebi bulunmaktadır: 1. Azınlık topluma üye olan bireylerin kendi kültürlerine olan ilgilerinin azlığı. 2. Azınlık toplumun ana akım toplumla etkileşime geçmek istememesi. İkinci duruma neden olarak, dışlanma veya ayrımcılığa maruz kalma gösterilmektedir (Berry 2001).

Daha önce de belirtildiği gibi, azınlık ve ana akım toplumun kültürel etkileşimleri kültürleşme sürecini beraberinde getirmektedir (Berry 2001). Berry bu durumu "insanın repertuarındaki her davranış, başka bir kültürle etkileşime girdiğinde değişime adaydır" sözleri ile ifade etmektedir (Berry 2001, s. 621). Berry'ye (1990) göre, kültürleşme genel ve bireysel olmak üzere iki düzeyde gerçekleşmektedir. Genel düzey sosyal, çevresel, kültürel ve kurumsal düzeyde kültürleşmeyi bünyesinde barındırırken; bireysel düzey

davranışlar, özellikler, değerler ve tutumlarla ilişkili olan psikolojik iyilik halini içermektedir.

Kültürleşmenin gerçekleştiği çoğu durumda insanların giyinışleri, selamlaşmaları, yemek tercihleri ve günlük etkinlikleri gibi pek çok duruma ilişkin tutum ve davranışları doğal olarak değişim göstermektedir. Berry'ye (2001) göre, değişim sürecinin hızı kişinin kökünde üyesi olduğu grubun kültürel devamlılığa ne derece önem verdiği ile doğrudan ilişkilidir. Ek olarak, ana akım toplumun demografik, ekonomik ve siyasal özelliklerinin de azınlık toplumu üyelerinin değişim sürecine yansıdığı belirtilmektedir. Göçmen ya da azınlık konumundaki gruplara üye bireylerin benimsedikleri kültürleşme yönelimleri genellikle, onların bu yönelimleri kendi özgür iradeleriyle, baskı altında olmadan benimsedikleri kabul edilerek ölçülmektedir. Oysa kültürleşme süreci her zaman sorunsuz işlememekte, ana akım toplum, azınlık topluma hangi kültürleşme yönelimini seçmesi gerektiği konusunda dolaylı ve doğrudan baskılar uygulayabilmektedir (Berry ve ark. 2006).

Ana akım toplumun benimsediği kültürleşme yönelimleri bütünleşme, asimilasyon, dışarıda tutma (segregation) ve dışlamadır (exclusion) (Berry 1997, 2006a, Lahti ve ark. 2011, Schmitz 2001). Ana akım toplum dışarıda tutma yönelimini benimsediğinde azınlık toplum da karşılık olarak ayrılma yönelimini benimsemektedir (Berry 1997, 2006a, Lahti ve ark. 2011, Schmitz 2001). Benzer şekilde, azınlık toplum ayrımcılığa maruz kaldığını düşündüğünde kültürleşme yönelimi olarak ayrılma ya da marjinalliği benimseyebilmektedir (Berry ve ark. 2006). Berry ve arkadaşlarına (2006) göre, azınlık toplum üyeleri ayrımcılık algıladıklarında ana akım toplumla ilişki kurmaktan kaçınmakta ve kendi köklerine yönelmeye daha açık hale gelmektedirler. Ayrımcılık algıladıklarında ise ana akım toplumla kaynaşmaya daha istekli olmak eğilimindedirler. Azınlık toplumlar kültürleşme yönelimi olarak asimilasyonu da benimseyebilmektedirler. Asimilasyon gönüllü olarak çoğunluğa uyma isteğinden kaynaklanabileceği gibi, ana akım toplumun azınlık toplumu üyelerine asimile olmaları yönünde uyguladığı baskılardan da kaynaklanabilmektedir. Ana akım toplumun uyguladığı dışarıda tutma ve asimilasyon baskıları ise azınlık grupta nadiren de olsa marjinallikle sonuçlanabilmektedir (Berry ve ark. 2006).

Çok sayıda araştırmacı (Berry 1997, 2006a, Lahti ve ark. 2011, Schmitz 2001) tarafından en fazla tercih edilen ve en olumlu uyum sürecini yansıttığı düşünülen bütünleşme yönelimi (onu asimilasyon, ayrılma ve marjinallik yönelimleri izlemektedir), her iki grubun birbirine olumlu yaklaşması ilkesine dayandırılabilir. Bu süreçte her iki taraf da birbirlerinin doğrularını kabul ederken, aynı zamanda farklılıklarının korunmasına saygı göstermektedir. Bu bilgilerle tutarlı olarak, Finlandiya'da ve İsrail'de yaşayan Rusların en çok tercih ettikleri kültürleşme yöneliminin bütünleşme olduğu tespit edilmiştir (Lahti ve ark. 2011). Yazındaki ilgili çalışmalar gözden geçirildiğinde, pek çoğunda (Berry ve ark. 2006, Badea ve ark. 2011, Lahti ve ark. 2011, Lee ve Green 2010, Robinson 2009) Berry'nin kültürleşme modelinin temel alındığı, Berry'nin modelinin kültürleşme yazınının en gözde yaklaşımlarından biri olduğu görülmektedir. Ancak bu durum modele eleştiriler getirilmesini engellememiştir. Aşağıda, kısa da olsa Berry'nin modeline getirilen bu eleştirilerden bazılarına yer verilmektedir.

Berry'nin Kültürleşme Yönelimlerine Getirilen Eleştiriler

Stuart ve Ward (2011), Berry'nin iki boyut ve dört yönelimden oluşan modelinin son

yıllarda eleştirilere maruz kaldığını belirtip, Yeni Zelanda'da yaşayan Müslüman gençlerle yürüttükleri çalışmanın sonucunda "dengeye ulaşma" (*reaching a balance*) kavramına dikkat çekmişlerdir. Onlara göre, dengeye ulaşma ve bütünlüşmeyle anlatılmak istenen benzer şeylerdir. Ancak bu ikisini birbirinden ayıran temel bir farklılık olduğu gözardı edilmemelidir. Bu farklılık, bütünlüşmenin uygulanan ölçeklerle katılımcılara dikte ediliyor ve seçenekler halinde sunuluyor olmasıyken, dengeyin çalışmaya katılan katılımcıların hür iradeleri ile verdikleri yanıtlar neticesinde ortaya çıkmış olmasıdır. Stuart ve Ward (2011), Berry'nin geliştirdiği kültürleşme ölçeğinin, kültürel uyumun bireylerin gündelik yaşamlarını nasıl etkilediğini yansıtmadığını da öne sürmüşlerdir. Eleştirilerinde ayrıca, Berry'nin söylediğinin aksine, bireylerin yakaladığı dengeyin ya da uyumun kültürleşmenin sonucu değil tam tersine kültürleşme sürecinin bir parçası olduğunu ifade etmişlerdir (Ward 2008, Stuart ve Ward 2011).

Ward (2008), bütünlüşmeyle neyin kastedildiğinin çok açık olmadığını belirtmekte ve bütünlüşmenin "durumsal" olarak ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. Durumsaldan kasıt, bireylerin bazı durumlarda (özel yaşam gibi) öz kültürlerinin, bazı durumlarda (sosyal hayat gibi) ana akım kültürün özelliklerini sergiliyor olabilmeleridir. Stuart ve Ward (2011), bu noktada "dengeye ulaşmanın" önemli olduğunu ve bir değişken olarak çalışmalara dâhil edilmesinin birçok ikilemi ortadan kaldıracaklarını belirtmişlerdir. Kültürel uyum konusunda durumsal boyutun altını çizen diğer araştırmacılar ise Snauwaert ve arkadaşlarıdır (2003). Bu araştırmacılar da azınlıkların sosyal ilişkilerde bütünlüşmeyi seçerken, kendilerini tanımlamalarını gerektiren durumlarda azınlık kimliklerini ve özelliklerini kullanmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Rudmin'e (2003, 2009) göre, Berry kültürleşmenin karmaşıklığını yok saymakta ve oluşturduğu yönelimlerin tamamen mantıklı olduğunu kabul etmektedir. Ward (2008) ise Berry'nin yaklaşımında psikolojik uyumun geleneksel yöntemlerle (ölçeklerle) ölçülüyor olmasının kültürleşme sürecinin dinamik doğasını yakalayamadığına dikkat çekmektedir.

Eleştirilerde, Berry'nin dört kültürleşme statejisinin birçok çalışmada birbirleriyle ilişkili bulunduğuna, çelişkili bir biçimde bir bireyin aynı anda birden fazla kültürleşme yöneliminden yüksek puanlar alabildiğine de dikkat çekilmektedir (Rudmin ve Ahmadzadeh 2001, Rudmin 2003). Örneğin, Rudmin ve Ahmadzadeh'in (2001) çalışmasında asimilasyon ve bütünlüşme boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Berry'nin modeline getirilen bir diğer eleştiriye göre ise marjinallikle neyin kastedildiği yeterince açık değildir. Marjinalliğin her iki kültürün de reddedilmesi yerine, kişinin hangi kültürü seçeceğine karar verememesi ya da stres, kaygı ve bir yabancılaşma durumu olarak ele alınabileceği de belirtilmektedir (Rudmin 2003). Eleştirilerde dikkat çekilen bir diğer nokta, aynı katılımcılara uygulanan farklı kültürleşme ölçeklerinin farklı sonuçlar verebilmesidir (Rudmin ve Ahmadzadeh 2001, Snauwaert ve ark. 2003). Rudmin ve Ahmadzadeh (2001) Norveç'te yaşayan İranlılara hem Berry ve Sam tarafından 1995 yılında geliştirilen ve dört yöneliminden oluşan Kültürleşme Ölçeği'ni hem kendi geliştirdikleri Kültürel Tutum Ölçeği'ni (*Cultural Attitude Scale*) hem de seçme zorunluluğu olan (*Forced Choice Scale*) üçüncü bir ölçeği uygulamışlardır. Uygulamaların ilkinde katılımcıların bütünlüşmeyi benimsedikleri görülürken, ikinci ve üçüncü ölçeklerin uygulanmasının ardından katılımcıların kendilerini öz kültürlerine daha yakın bulduklarını belirlemişlerdir. Benzer şekilde Snauwaert ve arkadaşları (2003) da azınlıkların

ana akım kültürle iletişim ve etkileşime açık olup, aynı zamanda kendi öz kültürlerini devam ettirmeyi tercih edebildiklerini belirtmişlerdir.

Berry tarafından geliştirilen model ve ölçeğin eleştirilerin yanında övgüler de aldığı görülmektedir. Örneğin, Schmitz'e (2001) göre, Berry'nin oluşturduğu kültürleşme modelini kullanmanın birçok olumlu sonucu bulunmaktadır. Schmitz (2001), Berry'nin modelinin kültürleşmeyi toplum, grup ve birey düzeyinde araştırma ve inceleme olanağı sunduğunu belirtmektedir. Ek olarak, Berry'nin modeli sayesinde hem ana akım hem de azınlık toplumu üyelerinin kültürleşme yönelimlerini çok iyi tanıyıp değerlendirme şansının yakalandığını ifade etmektedir. Schmitz'e (2001) göre ayrıca, geliştirilen çoğu kültürleşme ölçeği Berry'nin oluşturduğu model ve ölçekler esas alınarak geliştirilmiştir. Son olarak Schmitz, kültürleşme yönelimlerinin bireysel düzeyde incelendiği durumlarda, kültürleşme yönelimleri ile bireysel farklılıklar ve bilişsel yapılar arasındaki ilişkileri görmenin de mümkün olabileceğine dikkat çekmektedir. Bütün bu olumlu değerlendirmelerle tutarlı olarak Berry'nin geliştirdiği ölçek ve modelin günümüze kadar birçok çalışmada (Berry ve ark. 2006, Lee ve Green 2010, Robinson 2009, Badea ve ark. 2011, Lahti ve ark. 2011) kullanıldığı görülmektedir.

Buraya kadar, kültürleşme yönelimleri, kültürleşmeyle ilişkili bazı etmenler ve Berry'nin kültürleşme yönelimlerine getirilen eleştirilere yer verilmiştir. Bu noktada deneyimlenen kültürleşme sürecinin ya da kültürleşme yönelimlerinin bir sonucu olan uyum (adaptation) değişkeninden bahsetmek uygun olabilir.

Uyum

Uyum, birey ve grupların göç edilen yerin beklentileri doğrultusunda yaşamlarını tekrardan düzenleme (Berry 1997, 2006a, Sam 2006) ve daha tatmin edici bir hayat kurma çabaları olarak tanımlanabilir (Sam 2006). Uyumun kültürleşme sürecinin bir sonucu olduğuna, kültürleşme ve uyumun aynı şeyler olmadığına dikkat etmek gerekir (Berry 2006a). Önceleri insanların kültürleşme sürecini grup temelli yaşadıkları düşünülürken, alandaki çalışmaların artması ile kültürleşme sürecinin bireysel düzeyde de yaşanabildiği görülmüştür (Sam 2006, Berry ve ark 2011). Berry ve arkadaşlarına (2011) göre, uyum kültürel düzeyde ele alındığında; her iki kültürün birbirleri ile karşılaşmalarından önceki özelliklerini, etkileşim sürecindeki özelliklerini ve her iki kültürde kültürleşme sürecinden sonra meydana gelen değişimleri (siyasal, ekonomik, demografik ve kültürel değişimler) bilmek gerekmektedir. Bu nedenle uyum sürecinin kültürel düzeyde çalışılması çok zor ve meşakkatlidir.

Uyum bireysel düzeyde ele alınırken, genellikle azınlık toplum üyelerinin kültürel uyum sürecinde yaşadıkları psikolojik deneyimler değerlendirilmektedir. Bireysel düzeydeki uyum süreci psikolojik uyum (*psychological adaptation*) ve sosyo-kültürel uyum (*sociocultural adaptation*) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Berry ve ark. 2011, Ward ve Rana Deuba 1999). Bireysel düzeyde uyum önceleri yalnızca psikolojik uyum ile ölçülürken Ward ve arkadaşları söz konusu ölçümde sosyo-kültürel uyumun da dikkate alınması gerektiğinin altını çizmişlerdir (Ward ve Rana Deuba 1999). Bireysel düzeyde uyum incelenirken asıl hedef, azınlık toplum üyelerinin benimsedikleri kültürleşme yönelimlerini ve buna bağlı olarak psikolojik ve sosyo-kültürel uyum farklılıklarını belirlemektir (Berry ve ark. 2011).

İnsanların öz kültürlerinden getirdikleri özellikler, göç ettikleri ülkenin özellikleri, kültürleşme yönelimleri, bireysel özellikleri ve yaşadıkları stres gibi değişkenler onların

uyum süreçlerini etkilemektedir (Berry 1997, 2006a, Schmitz 2001). Berry'ye (2006a) göre, kültürel uyum uzun vadeli bir değişkendir ve durumsal olarak değişiklik gösterebilmektedir. Şöyle ki bireyler bazı durumlara çok iyi uyum gösterirken, bazı durumlara hiç uyum gösteremeyebilmektedirler. Aynı zamanda, uyum süreci hemen gerçekleşebileceği gibi zamana da yayılabilmektedir (Berry 2006a, 2009, Mahmud ve Schölmerich, 2011). Biraz önce de değinildiği gibi, bireysel düzeyde uyum, sosyokültürel ve psikolojik uyum olmak üzere iki alt başlık altında değerlendirilebilmektedir (Searle ve Ward 1990, Ward ve Rana Deuba 1999).

Sosyo-kültürel Uyum

Sosyo-kültürel uyum, kültürel azınlık üyelerinin ana akım kültürün belli özelliklerini benimseyip yeni hayatlarına uygun bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerini içermektedir (Berry ve ark. 2011). Sosyo-kültürel uyumun, kültürel azınlık üyelerinin yeni günlük yaşamlarını olumlu ve olumsuz yönleriyle yönetebilme becerileri olduğu da söylenebilir (Aycan ve Berry 1996, Ward ve Rana Deuba 1999, Berry 2006a). Bu durum, ana akım kültürü öğrenme ve sosyal beceriler kazanmayı da içermektedir (Ward ve Kennedy 1999). Ataca ve Berry'e (2006) göre, sosyo-kültürel uyum göçmenlerin hem ana akım toplumun kültürel özelliklerini hem de günlük sorunlarla baş etmeyi öğrenme becerilerini bünyesinde barındırmaktadır. Berry (1997), sosyo-kültürel uyumun kapsamını bireylerin aile, iş ve sosyal hayatlarındaki sorunlarla başa çıkma becerilerini de işin içine katarak genişletmektedir.

Seçilen ya da benimsenen kültürleşme yönelimi sosyo-kültürel uyumu etkileyen en önemli etmenlerdendir (Ward ve Kennedy 1993, Ward ve Kennedy 1999, Berry 2006a, Berry ve ark. 2006, Maydell-Stevens ve ark. 2007,). Yapılan araştırmalar kültürleşme yönelimi olarak bütünleşmeyi benimseyen azınlık toplumu üyelerinin sosyo-kültürel uyumlarının diğerlerinininkine kıyasla daha iyi olduğunu göstermektedir (Berry 2006a, Berry ve ark. 2006). Ana akım kültürü, onun dilini ve kurallarını daha çok benimseyen bütünleşme düzeyi yüksek olan göçmenlerin ana akım toplumun üyeleriyle daha çok kaynaştıkları (Maydell-Stevens ve ark. 2007) ve onlarla kurdukları ilişkilerden daha hoşnut oldukları görülmektedir (Ward ve Kennedy 1999). Kültürleşme yönelimi olarak asimilasyon ve ayrılmayı benimseyen kültürel azınlık üyelerinin sosyo-kültürel uyumları ise orta düzeydedir. Onları marjinaler izlemektedir. Başka bir deyişle, kültürleşme yönelimi olarak marjinalliği benimseyen azınlık toplum üyeleri en düşük sosyo-kültürel uyum düzeyine sahiptir (Berry 2006a). Maydell-Stevens ve arkadaşları (2007) ise ayrılma yönelimini benimseyen kültürel azınlık üyelerinin diğer kültürel azınlık üyelerine kıyasla sosyo-kültürel uyum sorunlarını daha çok yaşadıklarını, kendilerini ana akım kültürün üyelerinden daha çok izole ettiklerini, kendilerini ana akım kültüre daha yabancı hissettiklerini ve ana akım kültüre üye olan bireylerle kaynaşmadıklarını belirtmişlerdir. Ward ve Rana-Deuba'nın (1999) çalışmasında olduğu gibi, kültürleşme yönelimi olarak asimilasyonu benimseyen kültürel azınlık üyelerinin sosyo-kültürel uyumlarının diğer kültürel azınlık üyelerinininkine kıyasla daha iyi olduğunu gösteren bulgular da yok değildir. Bu tür çelişkili bulgular, Berry'nin (2006a) de ifade ettiği gibi, hangi kültürleşme yöneliminin sosyo-kültürel uyumu daha iyi yordadığını kesin olarak söylemeyi güçleştirmektedir.

Yukarıda değinilen çelişkili bulgulara karşın, konuyla ilgili gerçekleştirilmiş olan çalışmalara (Ward ve Kennedy 1993, Ward ve Kennedy 1999, Berry 2006a, Berry ve ark.

2006, Maydell-Stevens ve ark. 2007,) genel olarak bakıldığında, kültürleşme yönelimi olarak bütünleşmeyi benimseyen bireylerin sosyo-kültürel uyumlarının daha iyi olduğuna söylenebilir.

Son zamanlarda sosyo-kültürel uyum sürecine bir etmen daha dâhil edilmiştir: Ekonomik uyum (Aycan ve Berry 1996). Ekonomik uyumla, bireylerin yeni kültürlerinde iş edinip edinemedikleri, işlerinin tatmin edici olup olmadığı ve işlerinin yararlı ve etkili olup olmadığı sorularına yanıt aranmaktadır. Aycan ve Berry'nin (1996) Kanada'da yaşayan Türklerle yürüttükleri çalışmanın sonucu, işlerinden ve kazançlarından memnun olmayan Türklerin psikolojik uyumlarının bu durumdan olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Aycan ve Berry'nin çalışması, işsizliğin kültürleşmeyi doğrudan etkileyen bir etmen olduğuna işaret etmesi bakımından da önemlidir. Şöyle ki çalışmada, bir işte çalışan kültürel azınlık üyelerinin yerli halkla daha çok sosyalleştikleri ve kültürleşme sürecine daha çabuk katıldıkları belirlenmiştir (Aycan ve Berry 1996).

Yapılan çalışmalar (Ward ve Kennedy 1993, Ward ve Rana-Deuba 1999, 2000,) insanların öz kültürlerine ilişkin sosyal kimlik düzeylerinin de sosyo-kültürel uyumu etkilediğini göstermektedir. Azınlık grubu üyelerinin kendilerini öz kültürel kimlikleriyle tanımlama düzeyleri yükseldikçe sosyo-kültürel uyum düzeyleri düşmektedir (Ward ve Kennedy 1993, Ward ve Rana-Deuba 1999, 2000). Öz kültürlerine dair sosyal kimlik düzeyi yüksek olan kültürel azınlık üyelerinin diğer azınlık grubu üyelerine kıyasla kendi grup üyeleri ile daha çok iletişim kurdukları ve ana akım kültürün üyeleriyle yeterince kaynaşmadıkları görülmektedir (Ward ve Rana-Deuba 2000). Bununla birlikte, kendilerini ana akım kültür ile tanımlayan azınlık toplum üyelerinin sosyo-kültürel uyum düzeyleri oldukça yüksektir (Ward ve Kennedy 1993, Ward ve Rana-Deuba 1999, 2000).

Araştırma sonuçları, azınlık kültür ve ana akım kültürün benzer olduğu durumlarda kültürel azınlık üyelerinin daha fazla sosyo-kültürel uyum sergilediği yönündedir (Ward ve ark. 1998, Ward ve Rana-Deuba 1999, Ward ve Kennedy 1999, Masgoret ve Ward 2006). Kendi kültürlerini ana akım kültürden oldukça farklı gören kültürel azınlık üyelerinin ise daha fazla sosyo-kültürel uyum sorunları yaşadıkları belirtilmektedir (Maydell-Stevens ve ark. 2007). Ek olarak, kültürleri, dilleri ve dinleri farklı olan azınlık ve ana akım toplum üyelerinin daha çok çatışma yaşadıkları ve bunun bir sonucu olarak azınlık toplumu üyelerinin daha az sosyo-kültürel uyum deneyimledikleri görülmektedir (Masgoret ve Ward 2006).

Ana akım toplumun dilini konuşabilmekle sosyo-kültürel uyum düzeyi arasındaki ilişkiyi göz ardı etmemek gerekir. Ana akım toplumun dilini çok iyi konuşamayan kültürel azınlık üyelerinin ya da göçmenlerin sosyo-kültürel uyumları bu durumdan olumsuz yönde etkilenmektedir (Ataca ve Berry 2002, Maydell-Stevens ve ark. 2007). Ana akım toplumla kaynaşmayı ve onun kültürünü öğrenmeyi engellediği için dil sorunu yaşayan kültürel azınlık üyelerinin sosyo-kültürel uyum sorunları ile karşı karşıya kalmaları anlaşılabilir (Maydell-Stevens ve ark. 2007). Ana akım toplum üyeleri ile kaynaşamamak yalnızlığa yol açarak psikolojik uyum sorunlarına da neden olabilmektedir (Maydell-Stevens ve ark. 2007). Azınlık ve ana akım toplumun aynı dili konuşuyor olmaları ise bu iki grubun daha çok iletişim ve etkileşim kurmalarını (ve dolayısıyla kaynaşabilmelerini) kolaylaştırmakta ve bunun bir sonucu olarak kültürel azınlık üyelerinin yaşadıkları sosyo-kültürel uyum sorunlarının azalmasına katkıda bulunmaktadır (Ward ve Kennedy 1993). Ayrıca, kültürel azınlık üyelerinin ana akım kültürün değer-

lerini öğrenmelerinde ve dolayısıyla sosyo-kültürel uyum düzeylerinin artmasında ana akım kültüre ait televizyon, radyo ve gazete gibi yayın unsurlarının da payı vardır ve bu unsurların takibi için de ana akım toplumun dilini bilmek gerekmektedir (Masgoret ve Ward 2006).

Sosyo-kültürel uyum göç edilen ülkedeki kalış süresi ile de ilişkilidir. Göç edilen yerdeki yaşama süresi uzadıkça sosyo-kültürel uyum düzeyi yükselmektedir (Ward ve ark. 1998, Ward ve Kennedy 1999, Ataca ve Berry 2002, Maydell-Stevens ve ark. 2007). Göç edilen yerdeki yaşam süresi uzadıkça, kültürel azınlık üyeleri ana akım toplumun dilini ve kültürünü daha iyi öğrenmekte, bu durum ise onların sosyo-kültürel uyumlarını olumlu yönde etkilemektedir (Maydell-Stevens ve ark. 2007). Bu bilgiyle tutarlı olarak, göç edilen yerdeki yaşam süresi daha kısa olan kültürel azınlık üyelerinin sosyo-kültürel uyum düzeylerinin daha düşük olduğu görülmektedir (Ward ve ark. 1998, Ward ve Kennedy 1999).

Olanakları iyi olan kültürel azınlık üyelerinin ve anavatanlarından çok daha rahat edebilecekleri ülkelere göç etmiş olan bireylerin sosyo-kültürel uyumlarının da daha iyi olduğu ifade edilmektedir (Ward ve Kennedy 1999, Güngör 2014). Ek olarak, kültürel azınlık üyelerinin sosyo-kültürel uyum düzeylerinin eğitim düzeyi ve gelir düzeyleri ile birlikte arttığına da dikkat çekilmektedir (Ataca ve Berry 2002).

Sosyo-kültürel uyum ile ilişkili olduğu olduğu belirlenen değişkenler arasında algılanan ayrımcılığa da yer verildiği görülmektedir. Kültürel azınlık üyelerinin algılanan ayrımcılık düzeyleri yükseldikçe sosyo-kültürel uyum düzeyleri düşmektedir (Maydell-Stevens ve ark. 2007).

Sosyo-kültürel uyum, kurulan sosyal ilişkilerle de ilişkilidir. Ana akım kültürün üyeleriyle kurulan iletişim, etkileşim ve yakınlık düzeyi arttıkça kültürel azınlık üyelerinin sosyo-kültürel uyum düzeyleri yükselmektedir (Ward ve Kennedy 1993, Masgoret ve Ward 2006). Ana akım toplumun üyeleri ile kaynaşmış, onlarla arkadaşlık gibi yakın ilişkiler içine girmiş kültürel azınlık üyelerinin sosyokültürel uyumlarının yanı sıra benlik saygıları da yükselmektedir (Berry ve ark. 2011). Daha çok kendi gruplarının üyeleri ile iletişim ve etkileşim kuran kültürel azınlık üyelerinin ise ana akım toplumla daha az yakınlık geliştirdikleri ve sonuç olarak daha çok sosyo-kültürel uyum sorunları yaşadıkları belirtilmektedir (Ward ve Rana-Deuba 2000).

Kültürel azınlık üyeleri önce sosyo-kültürel uyum sorunlarıyla yüzleşmekte, bu durum ise onların psikolojik uyum sorunları yaşamalarına zemin hazırlamaktadır (Maydell-Stevens ve ark. 2007). Başka bir deyişle, göç eden bireylerin sosyo-kültürel uyum sürecinde yaşadıkları tüm olumsuzluklar onların psikolojik uyumlarına olumsuz yönde yansımaktadır.

Psikolojik Uyum

Kültürleşme çalışmalarının yeni yeni yapılmaya başlandığı dönemlerde araştırmacılar konuyu sadece grup temelinde incelemenin yeterli olduğunu düşünmüşlerdir. Ancak yapılan çalışmalar, Sam'in (2006) de belirttiği gibi kültürleşmenin sadece grup temelinde gerçekleşmediğini, kültürleşme sürecinin bireysel olarak da incelenmesi gerektiğini göstermiştir. Hatırlanacağı gibi uyum, birey ve grupların göç edilen yerin beklentileri doğrultusunda yaşamalarını tekrardan düzenleme çabalarını içermektedir (Berry 1997, 2006a). Psikolojik uyum, bireylerin göç ettikleri yerdeki ana akım toplumun üyeleriyle yaşadıkları etkileşimin ve deneyimledikleri kültürleşme sürecinin sonucunda kişisel

olarak yaşadıkları değişikliklerin tümüyle ilişkilidir (Aycan ve Berry 1996, Ward ve Rana Deuba 1999, Aycan ve Berry 2002, Sam 2006, Sam ve ark. 2006, Berry ve ark. 2011). Berry (1997), psikolojik uyumun bireyin her türlü psikolojik durumunu kapsadığını belirtmektedir. Ona göre psikolojik uyum “bireyin kişisel ve kültürel kimliğini iyi algılaması, akıl sağlığının iyi olması ve bulunduğu yeni durumdan kişisel olarak memnun olmasını içeren içsel psikolojik sonuçların bir kümesidir”.

Kültürleşmeyi grup temelli ve bireysel düzeyde incelerken, bireylerin her iki düzeyde yaşadıkları deneyimlerin farklı olduğunu akıldta tutmak gerekir. Kültürleşme grup temelli ele alındığında ulaşılan sonuçlar bireylerin grup olarak tercih ettikleri kültürleşme yönelimine ve ekonomik ya da sosyal değişikliklere dikkat çekerken, bireysel düzeyde ele alındığında ulaşılan sonuçlar bireylerin iyilik hallerine ilişkin değişkenlere dikkat çekmektedir. Psikolojik uyum birçok değişkenle ilişkilidir. İlgili yazın incelendiğinde kültürleşme yönelimi olarak bütünleşmeyi benimseyen kültürel azınlık üyelerinin psikolojik uyumlarının daha iyi olduğu görülmektedir (Ward ve Rana-Deuba 1999, 2000, Berry 2006a, 2006b, Berry ve ark. 2006, Sam ve ark. 2006, Maydell-Stevens ve ark. 2007). Berry (2006a), kültürleşme yönelimlerinden bütünleşmenin genel olarak tüm uyum süreçleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Maydell-Stevens ve arkadaşları (2007) ise kültürleşme yönelimi olarak ayrılmayı benimseyen kültürel azınlık üyelerinin psikolojik uyumlarının daha düşük düzeyde olduğunu belirlemiştir. Onlara göre bu bulgu, söz konusu bireylerin ana akım toplumla kaynaşmamalarıyla ve bunun bir sonucu olarak kendilerini yalnız hissetmeleriyle açıklanabilir. Benzer şekilde Ward ve Rana-Deuba (2000) da, daha az yalnızlık hisseden ve ana akım toplumla ilişkilerinden memnun olan kültürel azınlık üyelerinin psikolojik uyumlarının daha iyi olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Psikolojik uyumla ilişkili olduğu belirlenen bir diğer değişken sosyal kimliktir. Araştırmalar ayrılma düzeyi yüksek olan bireylerin öz kültürel kimliklerine daha fazla bağlı olduklarını (Trebbe 2007, Badea ve ark. 2011, Güngör Bornstein ve Phalet 2012), bireylerin ayrılma düzeyleri yükseldikçe psikolojik uyum düzeylerinin düştüğünü (Maydell-Stevens ve ark. 2007) göstermektedir. Bu bilgilerle tutarlı olarak, öz kültürlerine dair sosyal kimlik düzeyleri yüksek olan kültürel azınlık üyelerinin psikolojik uyumlarının diğer kültürel azınlık üyelerinkine kıyasla daha kötü olduğu görülmektedir (Ward ve Rana-Deuba 1999, 2000).

Psikolojik uyumla ilişkili olduğu belirtilen değişkenlerden bir diğeri göç edilen yerdeki yaşama süresidir. Yeni göç etmiş olan bireylerin öz kültürel kimliklerine bağlılıkları daha yüksektir (Bankston ve Zhou 1996) ve psikolojik uyumları daha kötüdür (Ward ve ark. 1998). Psikolojik uyumun göç edilen yerdeki yaşama süresiyle birlikte arttığı görülmektedir (Ward ve ark. 1998, Maydell-Stevens ve ark. 2007). Ancak, burada doğrusal bir artıştan söz etmek mümkün değildir (Ward ve ark. 1998). Ward ve arkadaşlarına (1998) göre, psikolojik uyum ve göç edilen yerdeki yaşam süresi arasındaki ilişki eğriseldir ve “U” şeklindedir.

Ana akım toplumun üyeleri ile kurulan sosyal ilişkiler ve arkadaşlıklar da psikolojik iyilik halini etkiliyor görünmektedir (Ward ve Rana-Deuba 2000, Maydell-Stevens ve ark. 2007). Ana akım toplum ile kaynaşamayan, iletişim ve etkileşim kuramayan kültürel azınlık üyelerinin psikolojik uyumlarının daha kötü olduğu söylenebilir (Maydell-Stevens ve ark. 2007). Daha az yalnızlık hisseden ve hem kendi grubunun üyeleriyle hem de ana akım toplumun üyeleriyle ilişkilerinden memnun olan kültürel azınlık üyele-

rinin psikolojik uyumlarının ise daha iyi olduğu ifade edilmektedir (Ward ve Rana-Deuba 2000). Baker ve arkadaşları (2012) Amerika'da yaşayan Asya kökenli göçmenlerle yürüttükleri çalışmalarında, yazınla tutarlı olarak kendilerini her iki kültürle birlikte tanımlayan göçmenlerin psikolojik iyilik hallerinin daha iyi olduğunu tespit etmişlerdir.

İlgili yazında, psikolojik uyumun genellikle benlik saygısı (Berry ve ark. 2011) ve yaşamdan alınan doyum (Sam ve ark. 2006) ölçekleri ile değerlendirildiği görülmektedir. Ek olarak, algılanan ayrımcılığın ve dilde yaşanan sorunların benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği ileri sürülmektedir (Gil ve ark. 1994). Lahti ve arkadaşları (2011) ise asimilasyon ve bütünleşmenin yaşam doyumu ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Asimilasyon (Van Selm ve ark. 1997) ya da bütünleşme düzeyi yüksek olan bireylerin yaşam doyumlarının da yüksek olduğu görülmektedir (Lahti ve ark. 2011, Koydemir 2013). Benzer şekilde, Mahmud ve Schölmerich (2011) göçmen bireylerin yaşam doyumları arttıkça bütünleşme düzeylerinin de arttığını ifade etmişlerdir.

Çalışmalar hem sosyal hem de kültürel bütünleşme düzeyi yüksek olan kültürel azınlık üyelerinin psikolojik ve sosyo-kültürel uyum düzeylerinin de yüksek olduğunu göstermektedir (Berry 1997, Schmitz 2001, Masgoret ve Ward 2006). Yağmur ve van de Vijver (2012) ise kültürel çeşitliliğe açık olan ülkelerdeki göçmenlerin bütünleşme yaşamalarının daha olası olduğunu belirtmişlerdir. Bourhis ve arkadaşlarının (1997) çalışması da Avustralya'daki Türklerin, Fransa, Almanya ve Hollanda'da yaşayan Türklere kıyasla daha çok bütünleşme yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Ana akım toplumun üyeleri gelenleri kabul ettiklerinde, gelenlerin hem psikolojik hem de sosyo-kültürel uyumları hızla iyileşmektedir. Aksinin söz konusu olduğu durumlarda ise iki grup arasında sorunlar yaşanmaya başlamaktadır (Berry 1997, Bourhis ve ark. 1997). Ayrıca, ana akım toplumla azınlık toplumun birbirlerine benzemeleri, kültür olarak yakın olmaları ve azınlık grubun göç edilen ülkedeki ikamet süresinin uzaması kültürleşme sürecine olumlu yönde etki etmektedir (Masgoret ve Ward 2006). Rohmann ve arkadaşlarının (2008) Almanya'da yürüttükleri çalışma, Almanların kendilerini azınlık olan İtalyanlara, azınlık olan Türklere daha yakın bulduklarını göstermekte ve İtalyanların Almanya'ya Türklere daha iyi uyum sağladıklarına işaret etmektedir.

Psikolojik ve sosyo-kültürel uyum birbirlerinden bağımsız değildir (Ward ve Kennedy 1993, 1999, Ataca ve Berry 2002, Berry 2006b, Sam ve ark. 2006, Berry ve ark. 2011). Sam ve arkadaşlarına (2006) göre, psikolojik ve sosyo-kültürel uyum arasındaki ilişkinin gücü kültürleşme yönelimleri ile ilişkilidir. Bütünleşme düzeyi yüksek olan bireylerin hem psikolojik hem de sosyo-kültürel uyum düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir (Ward ve ark. 1998, Ward ve Rana-Deuba, 1999, Sam ve ark. 2006). Çalışmalar (Ward ve Rana-Deuba 1999, Masgoret ve Ward 2006) azınlık ve ana akım kültürün benzer olduğu durumlarda da psikolojik ve sosyo-kültürel uyum arasındaki ilişkinin güçlendiğine dikkat çekmektedir. Psikolojik ve sosyo-kültürel uyumun ilişkili olduğuna dikkat çeken bir çalışmada (Berry ve ark. 2006), ana akım toplumla sosyal mesafe düzeyi düşük olan ve yeni hayatlarının getirdiği sorunlarla başa çıkabilen kültürel azınlık üyelerinin benlik saygılarının diğer kültürel azınlık üyelerinkine kıyasla daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Her ne kadar ilişkili yapılar olsalar da psikolojik ve sosyo-kültürel uyumun aynı şeyler olmadığını akılda tutmak iyi olabilir (Ward ve Kennedy 1993, 1999).

Buraya kadar aktarılanlardan anlaşılacağı gibi, kültürleşme ve dolayısıyla uyum süreci pek çok değişkenle ilişkilidir (Berry 1997, Ataca ve Berry 2002). Bu süreçte, dil, kaç

yaşında göç edildiği, göç edilen ülkede bulunma süresi, sosyal kimlik ve sosyal mesafe gibi pek çok etmenin rol oynadığı görülmektedir. Kültürleşme ve uyum süreci üzerinde rol oynayan etmenler kuşkusuz bunlarla sınırlı değildir. İzleyen başlık altında, buraya kadar değinilen bazı değişkenleri de kapsayacak şekilde, kültürleşme ve uyum süreci üzerinde etkili olan ve ilgili yazında öne çıkan etmenlere yer verilmektedir.

Kültürleşme ve Uyum Sürecini Etkileyen Etmenler

Eğitim Düzeyi

Eğitim, göçmenlerin kültürleşme sürecini hızlandıran ve onların ana akım kültüre uyumlarını kolaylaştıran en önemli etmenlerden biridir. Göçmenlerin ya da kültürel azınlık üyelerinin eğitim düzeyleri yükseldikçe ana akım toplumun dilini kullanma (Yağmur ve van de Vijver 2012) ve yeni dilleri öğrenme (Ataca ve Berry 2002) olasılıkları artmakta, bu ise onların kültürleşme yönelimi olarak bütünleşmeyi benimsemelerini kolaylaştırmaktadır. Lee ve Green (2010) Amerika'ya göç etmiş olan eğitim düzeyi yüksek olan Hmongların (Güneydoğu Asya'da yaşayan bir halk) eğitim düzeyi düşük olan Hmonglara kıyasla daha çok bütünleşme yaşadıklarını bulmuşlardır. Trebbe (2007) ise Almanya'da yaşayan birinci nesil Türklerin bütünleşme düzeylerinin düşük olduğunu saptamış ve bu durumu söz konusu Türklerin yaşlı, eğitim seviyelerinin düşük ve dil kapasitelerinin yetersiz olmasına bağlamıştır.

Dil

Daha önce de değinildiği gibi, azınlık ve ana akım toplumun dillerinin farklı olması kültürleşme sürecini zorlaştıran ve geciktiren önemli unsurlar arasındadır (Ward ve Kennedy 1992, Berry 2006a, Masgoret ve Ward 2006). Her iki toplumun aynı dili konuşuyor olması ise bekleneceği üzere kültürleşme ve uyum sürecine olumlu yönde yansımaktadır (Schmitz 2001, Berry 2006a, Masgoret ve Ward 2006). Ana akım kültürü, onun değerlerini, kurallarını, öz kültürle olan benzerlik ve farklılıklarını öğrenebilmenin yolu dil aracılığıyla kurulan iletişim ve etkileşimlerden geçtiği için ana akım toplumun dilini konuşabilmek önemlidir (Masgoret ve Ward 2006). Örneğin, Yağmur ve van de Vijver (2012), Avustralya, Fransa, Almanya ve Hollanda'da yaşayan Türklerin ana akım kültüre olan yönelimleri arttıkça anadillerini kullanma sıklıklarının azaldığını bulgulamışlardır. Ayrıca, ana akım toplumun dilini konuşabilmek, o ülkenin televizyon, radyo ve gazete gibi iletişim araçlarını takip etmeyi kolaylaştırmakta, bu yolla da ana akım kültürün öğrenilmesini ve sosyokültürel uyum düzeyinin artmasını sağlamaktadır (Masgoret ve Ward 2006). Azınlık ve ana akım toplumun aynı dili konuşuyor olması iletişim, etkileşim ve sosyal ilişkileri kolaylaştırmanın yanında iş ve eğitim alanına uyum sağlamayı kolaylaştırması açısından da önem taşımaktadır (Ward ve Kennedy 1992, Masgoret ve Ward 2006).

Eğitim başlığı altında ifade edildiği gibi, göçmenlerin eğitim düzeyleri arttıkça ana akım toplumun dilini öğrenip konuşma olasılıkları artmaktadır (Ataca ve Berry 2002, Yağmur ve van de Vijver 2012). Öyle ki eğitim düzeyi yüksek olan kültürel azınlık üyelerinin göç edilen ülkenin dilini kendi dillerinden daha çok kullandıkları yönünde bulgular (Yağmur ve van de Vijver 2012) vardır. Göç edilen ülkedeki yaşam süresi ile ana akım toplumun konuştuğu dili kullanma düzeyi arasında da ilişki vardır. Göç edilen ülkedeki yaşama süresi uzadıkça ana akım toplumun dili daha çok kullanılmaktadır (Gil

ve ark. 1994). Ayrıca dil öğrenimi açısından ana akım toplumla ne zaman tanışıldığı, kaç yaşında göç edildiğinin önemi vardır. Trebbe (2007), Almanya'da yaşayan birinci nesil Türklerin Almanca düzeylerinin kötü olduğunu ve daha az bütünleşme yaşadıklarını belirlemiştir ve bu sonucu söz konusu Türklerin Almanya'ya göç ettiklerinde yeterince genç olmamalarına bağlamıştır.

Cinsiyet

Kültürleşme ve uyum yazınına kadın erkek farklılıkları açısından bakıldığında, genel olarak göçmen erkeklerin ana akım kültüre göçmen kadınlardan daha çabuk ve daha iyi uyum sağladıkları söylenebilir. Jasti ve arkadaşları (2011) Amerika'da yaşayan Koreli göçmen erkeklerin Koreli göçmen kadınlara kıyasla Amerika'ya iki kat daha fazla uyum sağladıklarını belirlemiştir. Kültürleşme ve cinsiyet arasındaki ilişki, kaçınılmaz olarak evrensel cinsiyet rollerini de işin içine katmayı gerektirmektedir. Tüm toplumlarda "eve ekmek getirmesi gereken kimdir?" sorusuna verilen yanıt "erkek"tir. Kadın çalışıyor dahi olsa çocuk doğurduğu zaman bir şekilde işe ara verip eve bağlanmak durumunda kalmaktadır. Ataca ve Berry (2002) ile Steffen ve Merrill'e (2011) göre bu durum, kadınlara kıyasla erkeklerin ev dışında bir işte çalışma olasılıklarını artırmaktadır. Dışarıda daha çok vakit geçirmeleri ise ana akım kültürün dilini, kültürel özelliklerini öğrenmelerini ve ana akım toplumun üyeleriyle temas kurmalarını kolaylaştırdığı için erkeklerin yeni kültüre kadınlardan daha çabuk uyum sağlamalarıyla sonuçlanmaktadır.

Kültürel uyum alanında yapılan çalışmalarının (Ataca ve Berry 2002, Jasti ve ark. 2011, Steffen ve Merrill 2011) genellikle dezavantajlı ülkelere daha avantajlı ülkelere göç eden bireylerle yürütüldüğü görülmektedir. Dezavantajlı ülkelere göç eden kadınların ise geleneksel rollerinin bir sonucu olarak ev kadını olmayı sürdürdükleri ve erkeklerle kıyasla ana akım kültürle daha az temas kurdukları anlaşılmaktadır. Diğer taraftan nadir de olsa, dezavantajlı ülkelere göç eden kadınların bu durumu fırsata çevirdikleri örnekler de vardır. Ouarasse ve van de Vijver (2005) Hollanda'da yaşayan ikinci nesil Faslı göçmenlerle yürüttükleri çalışmalarında, kadınların erkeklerle kıyasla kendilerini ana akım kültüre daha yakın bulduklarını saptamışlardır.

Göç Edilen Ülkede Kalış Süresi ve Yaş

Genç yaşta göç edilmiş olması (Jasti ve ark. 2011) ve göç edilen ülkede uzun süre ikamet edilmiş olması kültürleşmeyi olumlu yönde etkilemektedir (Jasti ve ark. 2011, Mahmud ve Schölmerich 2011). Bulgular, ailelerinin göç ettiği ülkelere doğan ikinci kuşak gençlerin kültürleşme sürecinde diğer göçmen gençlerden daha başarılı olduklarını ortaya koymaktadır (Gil ve ark. 1994). Kültürel azınlık üyelerinin bütünleşme düzeyleri göç edilen ülkedeki kalış süresine bağlı olarak da artmaktadır. Yapılan bir çalışmada (Berry ve ark. 2006), ikinci kuşak göçmenlerin ya da göç edilen ülkede on iki yıldan daha uzun süre ikamet eden göçmenlerin bütünleşme düzeylerinin, anavatanlarında doğan ve göç edilen ülkede on iki yıldan daha az bir süre ikamet eden göçmenlerinkinden iki kat daha fazla olduğu saptanmıştır. Grant (2007) ise Kanada'da yaşayan Asyalı ve Afrikalı göçmenlerin Kanada'da yaşama süreleri uzadıkça kendilerini Kanadalı olarak tanımlama düzeylerinin arttığını, ikinci kuşak Asyalı ve Afrikalıların kendilerini Kanadalı olarak tanımladıklarını ve kendi kültürleri ile Kanada kültürünü yakın olarak gördüklerini bulmuştur.

Gil ve arkadaşları (1994), göç edilen ülkedeki yaşam süresi uzadıkça kültürleşmenin

arttığını ve kültürleşmedeki artışla birlikte, dil sorununun, algılanan ayrımcılığın ve algılanan yaşam şanssızlığına ilişkin inancın azaldığını belirtmişlerdir. Ek olarak, göç edilen ülkedeki yaşama süresi uzadıkça sosyo ekonomik uyum da artmaktadır (Lahti ve ark. 2011).

Kültürleşme açısından, göç edilen ülkedeki yaşam süresi kadar göç edilen ülkeye kaç yaşında geldiğinin de önemi vardır (Trebbe 2007). Trebbe Almanya'da yaşayan birinci nesil Türklerin kültürleşme yönelimi olarak bütünleşmeyi tercih etmemelerini, bu kişilerin Almanya'ya göç ettiklerinde genç olmamalarına bağlamaktadır. Göç etme yaşı ne kadar küçük olursa ana akım kültüre uyum düzeyi o oranda artmaktadır (Steffen ve Merrill 2011). Bu bilgiyle tutarlı olarak Lee ve Green (2010), Amerika'ya genç yaşta göç etmiş olan Hmongların kültürleşme yönelimi olarak bütünleşmeyi, geç yaşta göç etmiş olan Hmongların ise ayrılmayı benimsediklerini bulmuşlardır.

Medeni Durum

Kültürleşme ve uyum süreci medeni durum değişkeninden de etkileniyor görünmektedir. Şeker (2006), Bulgaristan ve Doğu/Güneydoğu Anadolu'dan İzmir'e göç eden iki farklı örneklem grubuyla gerçekleştirdiği çalışmasında evli ve bekar bireyleri karşılaştırmış ve evli bireylerin ayrılma yönelimini, bekar bireylerin ise asimilasyon ve marjinalleşme yönelimlerini daha fazla benimsediklerini saptamıştır. Evli bireylerin kültürel uyum süreci bekâr bireylerinkine kıyasla daha geç tamamlanmaktadır (Ataca ve Berry 2002). Bunun bir nedeninin, evli bireylerin ailelerinden aldıkları desteğin de etkisiyle öz kültürlerini daha rahat sürdürebilmeleri ve ana akım kültüre daha kapalı kalabilmelerinin olduğu düşünülmektedir (Ataca ve Berry 2002). Diğer bir nedenin ise daha özgür olan bekârların ana akım kültürel ortamlarına daha rahat girebilmeleri olduğu öngörülmektedir. Ana akım kültürün üyeleriyle temas kurma olanağı daha fazla olan bekâr bireylerin kültürleşme stratejisi olarak bütünleşmeyi seçmeleri ve evli bireylere kıyasla ana akım kültüre daha hızlı uyum sağlamaları olasıdır (Ataca ve Berry 2002).

Din

Azınlık ve ana akım toplumun dini inançlarının farklı olması kültürleşme (Ward ve Kennedy 1992, Berry 1997, Berry 2006a, Masgoret ve Ward 2006) ve uyum (Masgoret ve Ward 2006) sürecini zorlaştırmaktadır. Berry'ye (1997, 2006a) göre dini inanışları farklı olan göçmen ve ana akım toplum üyelerinin birbirlerine alışması, birbirlerini tanımaları ve kaynaşmaları zaman almaktadır. Ek olarak, farklı dinlere inanan gruplar arasında çatışmaların ortaya çıkması ve bu grupların birbirlerine yönelik olumsuz tutumlar geliştirmeleri daha olasıdır. Kültürleşme alanında yapılan ve din değişkenini göz önünde bulunduran çalışmaların çoğu farklı dinlere inanan azınlık ve ana akım toplumlara odaklanmışlardır (Ataca ve Berry 2002, Güngör ve Bornstein 2009, Güngör ve ark. 2012). Bu çalışmalar, kültürleşme sürecini etkileyen diğer etmenlerin aksine, dinin değişime karşı çok daha dirayetli durduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, dini inançları ana akım toplumunkinden farklı olan kültürel azınlık üyeleri kültürleşme ve uyum süreçlerini daha zor yaşamaktadır. Belçika'da yaşayan, kendi öz kültürlerine ve kimliklerine bağlılığı yüksek olan ergen Türklerin dinlerine de daha bağlı oldukları anlaşılmıştır. Ayrıca, dindar olan göçmenler öz kültürlerini ve öz kültürel kimliklerini devam ettirmek için daha çok çaba harcamışlardır (Güngör ve ark. 2012). Ataca ve Berry (2002) ise çalışmalarında Kanada'da yaşayan Türklerin din ve sosyo ekonomik

durumları arasındaki ilişkiye bakmışlar ve sosyoekonomik düzeyi düşük olan Türklerin daha eğitimsiz ve kendi din, kültür ve kimliklerine yönelimlerinin daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Sonuç olarak bu bireyler baskın toplumla kaynaşmayıp ayrılmaya yönelimini benimsemişlerdir.

Yukarıda bahsedilen çalışmaların aksine, Bankston III ve Zhou (1996) aynı dine inanan azınlık ve ana akım toplum üyeleriyle çalışmışlardır. Bankston III ve Zhou (1996) Amerika'da yaşayan ve ana akım toplumla aynı dini inancı paylaşan Vietnamlılarla gerçekleştirdikleri çalışmalarında aynı ibathaneyi paylaşan Amerikalıların ve Vietnamlıların bu vesileyle sosyal olarak kaynaşma ve sosyokültürel uyumu deneyimleme imkânı buldukları sonucuna ulaşmışlardır. Güngör ve arkadaşlarının (2012) bulguları ile tutarlı olarak Bankston III ve Zhou da dindar olan bireylerin etnik kimliklerine daha bağlı olduklarını bulmuşlardır.

Sosyal Kimlik

Kültürleşme çalışmaları, öz kültürel kimliğe bağlılık arttıkça kültürleşmenin azaldığını ortaya koymaktadır (Grant, 2007, Trebbe 2007, Güngör ve ark. 2012, Yağmur ve van de Vijver 2012). Güngör ve arkadaşları (2012), Belçika'da yaşayan Türklerin kültürel köklerine ve kimliklerine bağlılıkları arttıkça, dindarlık ve kendi kültürlerini devam ettirme eğilimlerinin de arttığını saptamışlardır. Yağmur ve van de Vijver (2012) ise Almanya, Fransa, Avustralya ve Hollanda da yaşayan Türklerin, Türk kimliğine bağlılıkları arttıkça Türkçeyi daha çok kullandıklarını bulmuşlardır. Trebbe'nin (2007) Almanya'da yaşayan Türklerle yürüttüğü çalışmanın sonuçları da yazınla tutarlı olarak, bütünleşme düzeyi çok düşük olan Türklerin Alman vatandaşlığına, Almancaya ve Almanya'daki değerlere çok az değer verdiklerini ortaya koymaktadır. Aynı araştırmada ayrıca, söz konusu kişilerin Türkçeyi ana akım toplumun dili olan Almancadan daha çok konuştukları da saptanmıştır. Fransa'da yapılan bir diğer çalışmada (Badea ve ark. 2011) da bütünleşme sürecini benimseyen Faslı ve Romanyalı göçmenlerin kendilerini hem Fransa, hem de kendi ülkeleri ile tanımladıkları görülmüştür. Ayrılmaya yönelimini izleyenlerin ise kendilerini yalnızca kendi ülkeleri ile tanımladıkları anlaşılmıştır. Badea ve arkadaşları (2011), yaptıkları çalışmada kendilerini anavatanlarıyla tanımlayan göçmenlerin asimilasyon yaşamayacaklarını belirtmişlerdir.

Sosyal Mesafe

Sosyal mesafe de kültürleşme ve uyum sürecini etkileyen değişkenler arasındadır. Park'a (1924) göre sosyal mesafe, kişiler arası ilişkilerde bireylerin karşı taraf ile kendileri arasında uygun gördükleri yakınlıktır. Diğer tanımlara bakıldığında, sosyal mesafeyi asıl belirleyen şeyin, bireyin kendi grubu ile diğer grubu ne derece benzer olarak algıladığı ya da algılamadığı olduğu anlaşılmaktadır (Rokeach 1960, Brewer 1968, Jones 2004). Benzer şekilde Bogardus (1959) da sosyal mesafede, kişiler ve gruplar arasındaki benzerlik düzeyinin önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Yapılan bir çalışmada, İsraili üniversite öğrencilerinin Etiyopya ve Rusya kökenli göçmenlere daha olumlu duygular besledikleri ve onlara karşı daha az sosyal mesafe geliştirdikleri belirlenmiştir. Diğer taraftan bu öğrencilerin Arap kökenli göçmenlere karşı olumsuz duygular barındırdıkları ve onlara karşı daha fazla sosyal mesafe geliştirdikleri saptanmıştır. Dahası, aynı öğrencilerin Araplarla ilişki kurmaktan ve hatta komşu olmaktan kaçındıkları da anlaşılmıştır (Bourhis ve Dayan 2004).

Trebbe (2007) bütünleşme düzeyi yüksek olan Türklerin Almanya'da yaşayan diğer Türklere kıyasla Almanlarla sosyal etkileşime daha açık olduklarını belirtirken, Grant (2007) Kanada'da beş yıldan uzun süredir bulunan ve bütünleşme yaşayan ikinci kuşak Asyalıların Kanadalı halkla (Kanada'da yaşayan diğer Asyalılara kıyasla) daha çok kaynaştıklarını ifade etmektedir. Grant'ın araştırma sonucu ile tutarlı olarak, Lee ve Green (2010) Amerika'da yaşayan Hmongların bütünleşme düzeyleri arttıkça ana akım topluma karşı olan sosyal mesafelerinin azaldığını belirlemişlerdir. Bütünleşme yaşayan Hmongların kültür, arkadaşlık ve değerler bakımından her iki kültürle de kaynaştıkları ifade edilmiştir. Ayrılma yönelimini benimseyen Hmongların çoğunun arkadaşlarının Hmong olduğu ve Hmong olan biriyle flört etmeyi tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak, Zagefka ve arkadaşları (2011), azınlık konumunda olan grupların, ana akım toplum tarafından iletişimlerinin, etkileşimlerinin desteklendiğini düşündüklerinde daha çok etkileşim ve iletişim kurma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir.

Algılanan Ayrımcılık

Algılanan ayrımcılık, kişilerin ya da grupların maruz kaldıklarını düşündükleri ayrımcılığın sıklığı ya da şiddeti olarak tanımlanabilir. Ayrımcılığa maruz kaldığını düşünen grup açısından, ayrımcılığa atfedilen iki özellik öne çıkmaktadır: 1. Kişinin maruz kaldığını düşündüğü ayrımcılığın sosyal grubu ya da sosyal kimliği ile ilgili olduğuna inanması, 2. kişinin maruz kaldığına inandığı ayrımcılığın hak edilmemiş ve haksız olduğuna inanması (Major ve Sawyer 2009). Algılanan ayrımcılık ile benimsenen kültürleşme yönelimi arasında ilişki vardır (Robinson 2009). Algılanan ayrımcılık düzeyi arttıkça, kültürleşme ve uyum süreci sekteye uğramaktadır. Robinson'a (2009) göre, bütünleşme yönelimini benimseyen gençlerde algılanan ayrımcılık düzeyi daha düşüktür, ayrılma yönelimini benimseyen gençlerde algılanan ayrımcılık düzeyi daha yüksektir. Ek olarak, azınlık grubun erkeklerinin algılanan ayrımcılık düzeyi azınlık grubu kadınlarından daha yüksektir (Robinson 2009).

Sonuç

Göç deneyimi, göç edenlerin ve göç alan ana akım toplumun karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucu olarak her iki taraf için de kültürleşme olarak tanımlanan bazı değişimleri ve uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Ancak, araştırmacılar (Berry 2001, Flakerud 2007, Rohman ve ark. 2008) kültürel uyum sağlaması gerekenlerin daha çok göçmenler olduğuna dikkat çekmektedir. Buraya kadar aktarılan bilgilerden anlaşılacağı üzere, göçmen ya da azınlık toplumu üyelerinin sosyokültürel ve psikolojik uyumları benimsedikleri kültürleşme yönelimlerinden bağımsız değildir. Genel olarak bakıldığında, kültürleşme yönelimi olarak bütünleşmeyi benimseyen göçmen ya da azınlık grubu üyelerinin uyumlarının daha iyi olduğu söylenebilir (Berry ve ark. 2006). Bütünleşmenin hem azınlık hem de ana akım toplum üyelerinin tüm farklılıklara karşın bir arada yaşayabilme inancına sahip olmalarını gerektirdiği hatırlandığında bu durum anlaşılabilir.

Kültürleşme ve uyum pek çok etmeden etkilenmektedir. Örneğin, ana akım kültürün üyeleriyle temas kurma olanağı daha fazla olan bekâr bireylerin bütünleşme ve yeni kültüre olan uyumları evli bireylerinkine kıyasla daha hızlı gerçekleşmektedir. Benzer şekilde, ev dışında çalışan ve bu nedenle ana akım toplumla daha fazla temas kurma olanağına sahip olan erkek göçmenlerin de ana akım topluma kadın göçmenlerden daha çabuk ve daha iyi uyum sağladıkları görülmektedir (Ataca ve Berry 2002). Azınlık

grubu üyelerinin bütünleşme ve uyum düzeyleri göç edilen yaş küçüldükçe ve göç edilen ülkedeki kalış süresi uzadıkça da yükselmektedir. Kültürleşme ve uyum, öz kültürel kimliğe bağlılık, algılanan ayrımcılık, azınlık ve ana akım toplum arasındaki din ve dil farklılıkları ve sosyal mesafeden olumsuz yönde etkilenirken, ana akım toplumla kurulan temastan ve ana akım toplumla olan kültürel benzerlikten olumlu yönde etkilenmektedir. İyi olanaklara sahip olan azınlıkların ve anavatanlarından çok daha rahat edebilecekleri ülkelere göç eden bireylerin kültürleşme ve uyum düzeyleri de diğer göçmenlerinkinden daha iyidir.

Azınlık grubu üyelerinin ana akım toplumla kaynaşabilmeleri, kültürleşme ve uyum süreçlerini hızla gerçekleştirebilmeleri için ana akım toplumun değerlerini bilmeleri, dolayısıyla öğrenmeleri gerekir. Bu ise ana akım toplumla temas kurmayı, onun televizyon, radyo ve gazete gibi yayın unsurlarını takip etmeyi gerektirir ki bütün bunlar için o toplumun dilini bilmek elzemdir. Bu bilgi doğrultusunda, dışarıdan göç alan toplumlarda göçmenlerin kültürleşme ve uyum süreçlerini hızlandırmak ve iyileştirmek için atılacak adımlardan birinin, onları ana akım toplumun dilini öğrenme konusunda teşvik etmek ve bunun için uygun koşullar yaratmak (dil okulları açmak) olduğu söylenebilir.

Azınlık grubu üyelerinin sosyokültürel ve psikolojik uyumlarını kolaylaştıran önemli etmenlerden bir diğeri eğitimidir. Ana akım toplumun dilini öğrenme ve konuşma olasılığını artıran, aynı zamanda gelir artışına da olanak tanıyan eğitim sağladığı avantajların bir sonucu olarak azınlık grubu üyelerinin uyum düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu bilgi doğrultusunda, göç alan ülkelerdeki azınlık grubu üyelerinin eğitim almaları konusunda teşvik edilmelerinin ve onlar için eğitim olanakları yaratılmasının söz konusu bireylerin ana akım topluma uyum sağlayabilmeleri açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Göçmen bireylerin ana akım toplumun temel özelliklerini benimsemesi kadar, ana akım toplumun gelenleri kabul etmesi, onlarla temas kurması ve azınlık grupların yararına olacak düzenlemelerde bulunması (onlar için okul, hastane yaptırmak gibi) da kültürleşme ve uyum sürecini olumlu yönde etkilemektedir. Bu doğrultuda yetkililerin medya, eğitim ya da benzeri kanalları kullanarak ana akım toplumu azınlık grubu üyeleriyle temas kurmaya özendirmelerinin yanında, azınlık grubu üyeleri için okullar, hastaneler inşaa etmeleri de azınlık grubu üyelerinin kültürleşme ve uyum süreçlerini hızlandırmak adına atılabilecek adımlar arasında sayılabilir.

Ayrıca, makale kapsamında atıfta bulunulan çoğu çalışmada olduğu gibi kültürleşme çalışmaları genellikle Avrupa ya da Avusturalya, Kanada ve Amerika gibi gelişmiş ülkelerde yapılmakta, elde edilen sonuçların diğer ülkelere genellenebilirliğine bakılmamaktadır. Oysa yalnızca gelişmiş ülkeler değil, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler de göç almaktadır. Matsumoto ve Juang'un (2004) belirttiği gibi, dünya genelinde görülen göçmen sayısındaki artış herkes için doğru kabul edilen kuram ve ilkelere sorgulanmasına yol açmış, konuyla ilgili yapılan kültürler arası çalışmalar büyük önem kazanmaya başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'de psikoloji alanında gerçekleştirilecek olan göç çalışmalarının, yapılacak olası kültürler arası karşılaştırmalar için yararlı bulgular ortaya koyacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye hem göç veren hem de göç alan bir ülke konumundadır. Buna karşın, Türkiye'den başka ülkelere göç etmiş olan bireylere dair çalışmalara ve derlemelere rastlansa da (Baysu ve Phalet 2014, Şeker ve Sirkeci 2014) Türkiye'de yaşanan iç göç (Göregenli ve Karakuş 2014) ve Türkiye'ye dışarıdan gelen göçmenler (Demirdağ 2015) üzerine

yapılmış psikoloji çalışmaları sınırlı sayıdadır. İzleyen çalışmalarda söz konusu gruplar üzerinde kültürleşme ve uyum süreçlerinin incelenmesi, bu süreçler üzerinde rol oynaması olası demografik ve psikolojik değişkenlerin etkilerinin gözden geçirilmesi göç yazınına katkı sağlayacağı gibi, izlenecek olan göç politikalarının belirlenmesi açısından yararlı bulgular ortaya koyacaktır.

Kaynaklar

- Ataca B, Berry JW (2002) Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *Int J Psychol*, 37:13-26.
- Aycan Z, Berry JW (1996) Impact of employment-related experiences on immigrants' psychological well-being and adaptation to Canada. *Can J Behav Sci*, 28:240-251.
- Badea C, Jetten J, Iyer A, Er-Rayif A (2011) Negotiating dual identities: the impact of group based rejection on identification and acculturation. *Eur J Soc Psychol*, 41:586-595.
- Baker AM, Soto JA, Perez CE, Lee EA (2012) Acculturative status and psychological well being in an Asian American sample. *Asian Am J Psychol*, 3:275-285.
- Bankston III CL, Zhou M (1996) The ethnic church, ethnic identification, and social adjustment of Vietnamese adolescents. *Rev Relig Res*, 30:18-37.
- Baysu G, Phalet K (2014) Avrupalı ikinci nesil Türk göçmenlerin okul başarısı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17:36-49.
- Berry JW (1970) Marginality, stress, and ethnic identification in an acculturated Aboriginal community. *J Cross Cult Psychol*, 1:239-252.
- Berry JW (1980) Acculturation as varieties of adaptation. In *Acculturation: Theory, Models and Some New Findings*, (Ed AM Padilla):9-25. Boulder, CO, Westview Press.
- Berry JW, Kim U, Power S, Young M, Bujaki M (1989) Acculturation attitudes in plural societies. *Appl Psychol*, 38:185-206.
- Berry JW (1990) Psychology of acculturation. In *Nebraska Symposium on Motivation*, (Ed JJ Berman):201-234. Lincoln, University of Nebraska Press.
- Berry JW (1994) Acculturation and psychological adaptation: an overview. In *Journeys into Cross-Cultural Psychology* (Eds AM Bouvy, FJR van de Vijver, P Boski, P Schmitz):129-141. Amsterdam, Swets & Zeitlinger.
- Sam DL, Berry JW (1995) Acculturative stress among young immigrants in Norway. *Scand J Psychol*, 36:10-24.
- Berry JW (1997) Immigration, acculturation and adaptation. *Appl Psychol*, 46:5-68.
- Berry JW (2001) A psychology of immigration. *J Soc Issues*, 57:615-631.
- Berry JW (2006a) Stres perspectives on acculturation. In *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, 2nd ed. (Eds DL Sam, JW Berry): 43-57. Cambridge, Cambridge University Press.
- Berry JW (2006b) Acculturation: a conceptual overview. In *Acculturation and Parent-Child Relationships: Measurement and Development* (Eds MH Bornstein, LR Cote):13-30. New Jersey, Lawrence Erlbaum.
- Berry JW, Phinney JS, Sam DL, Vedder P (2006) Immigrant youth: acculturation, identity, and adaptation. *Appl Psychol*, 55:303-332.
- Berry JW (2009) Living together in culturally-plural societies: Understanding and managing acculturation and multiculturalism. In *Perspectives on Human Development, Family, and Culture* (Eds S Bekman, A Aksu-Koç):227-240. New York, Cambridge University Press.
- Berry JW, Poortinga YH, Breugelmans SM, Chasiotis A, Sam DL (2011) *Cross Cultural Psychology: Research and Applications*, 3rd edition. Cambridge, Cambridge University Press.
- Bogardus E S (1959) *Social Distance*. Yellow Springs, OH, Antioch.
- Bourhis RY, Dayan J (2004) Acculturation orientations towards Israeli Arabs and Jewish immigrants in Israel. *Int J Psychol*, 39:118-131.
- Bourhis RY, Moise LC, Perreault S, Senecal S (1997) Towards an interactive acculturation model: a social psychological approach. *Int J Psychol*, 32:369-386.
- Brewer MB (1968) Determinants of social distance among East African tribal groups. *J Pers Soc Psychol*, 10:279-289.
- Demirdağ A (2015) Medyada Suriyeli sığınmacı imajının tehdit algısı ve insanlıktan çıkarma eğilimine göre değişimi. *DTCF Psikoloji Bölümü Almanak-II Etkinliği*, 14 Nisan 2015, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Flaskerud JH (2007) Cultural competence column: acculturation. *Issues Ment Health Nurs*, 28:543-546.
- Gil AG, Vega WA, Dimas JM (1994) Acculturative stress and personal adjustment among Hispanic adolescent boys. *J Community*

- Psychol, 22:43-54.
- Gordon M (1964) *Assimilation in American Life*. New York, Oxford.
- Grant PR (2007) Sustaining a strong cultural and national identity: the acculturation of immigrants and second generation Canadians of Asian and African descent. *Int Migr Integr*, 8:89-116.
- Güngör D, Bornstein MH (2009) Gender, development, values, adaptation, and discrimination in acculturating adolescents: the case of Turk heritage youth born and living in Belgium. *Sex Roles*, 60:537-548.
- Güngör D, Bornstein MH, Phalet K (2012) Religiosity, values, and acculturation: a study of Turkish, Turkish-Belgian, and Belgian adolescents. *Int J Behav Dev*, 36:367-373.
- Güngör D (2014) İkinci kuşak Avrupalı Türklere psikolojik entegrasyon ve uyum: çift boyutlu kültürleşme temeline karşılaştırmalı bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17:16-31.
- Göregenli M, Karakuş P (2014) Göç araştırmalarında mekân boyutu: kültürel ve mekânsal bütünleşme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17:101-115.
- Jasti S, Lee CH, Doak C (2011) Gender, acculturation, food patterns, and overweight in Korean immigrants. *Am J Health Behav*, 35:734-745.
- Jones PE (2004) False consensus in social context: differential projection and perceived social distance. *Br J Psychol*, 43:417-429.
- Kang SM (2006) Measurement of acculturation, scale formats, and language competence: their implications for adjustment. *J Cross Cult Psychol*, 37:669-693.
- Koydemir S (2013) Acculturation and subjective well being: the case of Turkish ethnic youth in Germany. *J Youth Stud*, 16:460-473.
- Lahti IJ, Horenczyk G, Kinunen T (2011) Time and context in the relationship between acculturation attitudes and adaptation among Russian-speaking immigrants in Finland and Israel. *J Ethn Migr Stud*, 37:1423-1440.
- Lee JH, Green K (2010) Acculturation process of Hmong in Eastern Wisconsin. *Hmong Stud J*, 11:1-21.
- Mahmud SH, Schölmerich A (2011) Acculturation and life satisfaction: immigrants in Germany. *Psychology Research*, 1:278-286.
- Masgoret AM, Ward C (2006) Culture learning approach to acculturation. In *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, 2nd edition (Eds DL Sam, JW Berry):58-77. Cambridge, Cambridge University Press.
- Matsumoto D, Juang L (2004) *Culture and Psychology*, 3rd edition. California, Thomson Learning.
- Major B, Sawyer PJ (2009) Attributions to discriminations: antecedents and consequences. In *Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination* (Ed TD Nelson):89-106. New York, Taylor & Francis.
- Maydell-Stevens E, Masgoret AM, Ward T (2007) Problems of psychological and sociocultural adaptation among Russian speaking immigrants in New Zealand. *Social Policy Journal of New Zealand*, 30:178-198.
- Ouarasse OA, van de Vijver FJR (2005) The role of demographic variables and acculturation attitudes in predicting sociocultural and psychological adaptation in Moroccans in the Netherland. *Int J Intercult Relat*, 29:251-272.
- Park RE (1924) The concept of social distance as applied to the study of racial attitudes and racial relations. *Journal of Applied Social Sociology*, 8:339-344.
- Redfield R, Linton R, Herkovits MJ (1936) Memorandum on the study of acculturation. *Am Anthropol*, 38:149-152.
- Robinson L (2009) Cultural identity and acculturation preferences among South Asian adolescents in Britain: an exploratory study. *Child Soc*, 23:442-454.
- Rogler LH, Corte DE, Malgady RG (1991) Acculturation and mental health status among Hispanics: convergence and new directions for research. *Am Psychol*, 46:585-597.
- Rohmann A, Piontkowski U, van Randerborgh A (2008) When attitudes do not fit: discordance of acculturation attitudes as an antecedent of intergroup threat. *Pers Soc Psychol Bull*, 34:337-352.
- Rokeach M (1960) *The Open and Closed Mind*. New York, Basic Books.
- Rudmin FW (2003) Critical history of the acculturation psychology of assimilation, separation, integration, and marginalization. *Rev Gen Psychol*, 7:3-37.
- Rudmin FW, Ahmadzadeh V (2001) Psychometric critique of acculturation psychology: the case of Iranian migrants in Norway. *Scand J Psychol*, 42:41-56.
- Rudmin F (2009) Constructs, measurements and models of acculturation and acculturative stress. *Int J Intercult Relat*, 33:106-123.
- Sam DL (2006) Acculturation: conceptual background and core components. In *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*, 2nd edition (Eds DL Sam, JW Berry):11-26. Cambridge, Cambridge University Press.
- Sam DL, Vedder P, Ward C, Horenczyk G (2006) Psychological and sociological adaptation of immigrant youth. In *Immigrant Youth in Cultural Transition: Acculturation, Identity, and Adaptation Across National Contexts* (Eds JW Berry, JS Phinney, DL Sam, P Vedder):117-141. New Jersey, Lawrence Erlbaum.

- Schmitz PG (2001) Psychological aspects of immigration. In *Cross-Cultural Topics in Psychology*, 2nd edition (Eds LL Adler, UP Gielen):229-243. London, Praeger.
- Snaauwaert B, Soenens B, Vanbeselaere N, Boen F (2003) When integration does not necessarily imply integration: different conceptualizations of acculturation orientations lead to different classifications. *J Cross Cult Psychol*, 34:231-239.
- Steffen P, Merrill R (2011) The association between religion and acculturation in Utah Mexican immigrants. *Ment Health Relig Cult*, 14:561-573.
- Stuart J, Ward C (2011) A question of balance: exploring the acculturation, integration and adaptation of Muslim immigrant youth. *Psychological Intervention*, 20:255-267.
- Şeker BD (2006) Kente göç etmiş bir örnekte kültüre uyum (kültürleşme) süreçleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3:1-31.
- Şeker BD, Sirkeci İ (2014) Birleşik Krallık'daki Türkiye kökenli kadınlarda yaşam doyumu: kimlik, kültürleşme ve ayrımcılık. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17:69-81.
- Trebbe J (2007) Types of integration, acculturation strategies and media use of young Turks in Germany. *Communications*, 32:171-191.
- Van Selm K, Sam DL, Van Oudenhoven JP (1997). Life satisfaction and competence of Bosnian refugees in Norway. *Scand J Psychol*, 38:143-149.
- Ward C, Kennedy A (1992) Locus of control, mood disturbance and social difficulty during cross-cultural transitions. *Int J Intercult Relat*, 16: 175-194.
- Ward C, Kennedy A (1993) Psychological and sociocultural adjustment during cross cultural transitions: a comparison of secondary students overseas and at home. *Int J Psychol*, 28:129-147.
- Ward C, Okura Y, Kennedy A, Kojima T (1998) The U-curve on trial: a longitudinal study of psychological and sociocultural adjustment during cross cultural transition. *Int J Intercult Relat*, 22: 227-291.
- Ward C, Kennedy A (1999) The measurement of sociocultural adaptation. *Int J Intercult Relat*, 23:659-677.
- Ward C, Rana-Deuba A (1999) Acculturation and adaptation revisited. *J Cross Cult Psychol*, 30:422-442.
- Ward C, Rana-Deuba A (2000) Home and host culture influences on sojourner adjustment. *Int J Intercult Relat*, 24:291-306.
- Ward C (2008) Thinking outside the Berry boxes: new perspectives on identity, acculturation and intercultural relations. *Int J Intercult Relat*, 32: 105-114.
- Yağmur K, van de Vijver, FJR (2012) Acculturation and language orientations of Turkish immigrants in Australia, France, Germany and the Netherlands. *J Cross Cult Psychol*, 43:1110-1130.
- Zagefka H, Gonzalez R, Brown R (2011) How minority members' perceptions of majority members' acculturation preferences shape minority members' own acculturation preferences: evidence from Chile. *J Soc Psychol*, 50:216-233.

Sezel Saygın, Ankara Üniversitesi, Ankara; **Derya Hasta**, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yazışma Adresi/Correspondence: Derya Hasta, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü, Ankara, Turkey. E-mail: deryahasta@gmail.com

Bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. - No conflict of interest is declared related to this article.

Geliş tarihi/Submission date: 1 Ekim/October 1, 2017. **Kabul Tarihi/Accepted:** 23 Ekim/October 23, 2017
